

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Hans W. Hertzberg, Beiträge zur Traditions-geschichte und Theologie des Alten Testaments. Vandenhoeck und Ruprecht. Göttingen 1961. Seiten 186.

Τὸ μετὰ χειρὰς ἔργον ἀποτελοῦν συλλογὴν 14 μικρῶν, ἀλλὰ περισπούδαστων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου γνωστοῦ παλαιοδιαθηκολόγου κ. Hertzberg, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν θεολογίαν τῆς Π. Διαθήκης, κατὰ μέγα δὲ μέρος στρεφομένων περὶ προβλήματα τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἐπὶ μακρὸν διηκόνησεν ἐπιστημονικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς, ὡς ἐφημέριος, ὁ συγγραφεύς. Τὰ ἐνταῦθα ἐξεταζόμενα θέματα εἶναι α) ἡ παράδοσις ἐν Παλαιστίνῃ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων (σ. 11-27), β) ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τῶν Κριτῶν μνημονευόμενος κραταῖος ἐχθρὸς τῆς φυλῆς Συμεών, ὁ Ἄδωνηβεζέκ (σ. 28-35), γ) αἱ περὶ τοῦ Μελχισεδέκ παραδόσεις (σ. 36-44), ὁ ἱερὸς βράχος καὶ ἡ Π. Διαθήκη (σ. 45-53), ε) τὸ προφητικὸν περὶ σωτηρίας κήρυγμα καὶ ἡ θεολογία τῆς Π. Διαθήκης (σ. 54-68), ς) ἡ μεταγενεστέρα ἱστορία παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ (σ. 69-80), ζ) ἡ ἐπὶ τῆς λατρείας κριτικὴ τῶν προφητῶν (σ. 81-90), η) ὁ Ἰερουσαλὴμ καὶ τὸ βόρειον τοῦ Ἰσραὴλ βασίλειον (σ. 91-100), θ) εἶναι θεολογικῶς δυνατὴ ἡ ἐρμηνεία; (σ. 101-117) ι') οἱ λεγόμενοι μικροὶ Κριταὶ (σ. 118-125), ια') τὸ Σαμαρειτικὸν πάσχα (σ. 126-133), ιβ') θεολογικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ προβλήματος τοῦ Ἰσραὴλ (σ. 134-147), ιγ') τὸ χριστολογικὸν πρόβλημα ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ (σ. 148-161).

Ἐν τῷ τέλει ἐπισυνάπτεται περισπούδαστος ἐξηγητικὴ καὶ θεολογικὴ συμβολὴ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας καὶ θεολογίας, στρεφομένη περὶ τὰ ἐξ πρώτα κεφάλαια τῆς Βίβλου (σ. 162-186). Ἰδιαιτέρως περισπούδαστοι εἶναι καὶ αἱ λοιπαὶ βιβλικο-θεολογικαὶ συμβολαὶ τῆς παρουσίας συλλογῆς, οἷαι εἶναι αἱ περὶ τοῦ σωτηριολογικοῦ κηρύγματος τῶν προφητῶν καὶ δὴ τῶν θεωρουμένων ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων ὡς κυρίως προφητῶν τῆς κρίσεως καὶ τῆς τιμωρίας, περὶ τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας τῆς Βίβλου, περὶ τῆς θεολογικῆς θεωρήσεως τοῦ σπουδαίου προβλήματος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τε Π. καὶ τῆς Καινῆς Δωιαθήκης καὶ τέλος ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸ ἐπὶ τάπητος σήμερον χριστολογικὸν πρόβλημα τῆς Π. Διαθήκης. Ἡ ἐξέτασις τῶν ἐνταῦθα θιγομένων προβλημάτων γίνεται μετὰ σπανίας γνώσεως αὐτῶν, θεολογικῆς τε καὶ κριτικῆς καὶ ὀρθοσκευτικῆς ἐμβριθείας καὶ δεξιότητος, ἀλλὰ καὶ νηφαλιότητος κρίσεως, τὴν ὅποιαν ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ καὶ ἐκεῖνος, ὅστις ἔχει λόγους νὰ διαφωνῇ πρὸς τὸν σοφὸν συγγραφέα ἐν τισὶ σημείοις τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ.

Π. Ι. Μπρατσιώτης

Ἄρχιμανδρ. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Τόμος 20. Ὁ προφήτης Ἰεζκιήλ. Σελ. 395. Τόμος 21. Ὁ προφήτης Δανιήλ. Σελ. 165. Τόμος 22. Οἱ 12 ἐλάσσονες προφῆται. Σελ. 412. Ἐν Ἀθήναις 1962 καὶ 63.

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν μετὰ χειρὰς τριῶν τόμων συμπληροῦται ἡ ἐρμηνεία τοῦ Β' τμήματος τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης, τ.ἐ. τῶν προφητικῶν, τοῦ μεγάλου ἐρμηνευτικοῦ ἐργασίματος, τὸ ὅποιον ἀνέλαβεν ὁ εὐπαίδευτος, ζηλωτὴς καὶ ἀκάματος ἀρχιμανδρῆτης. Πρόκειται περὶ ἐρμηνείας σπουδαιοτάτων, ἀλλὰ καὶ δυσερμηνεύτων βι-

βλίων τῆς Π. Διαθήκης, γινόμενης κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐλληνικῆς Π. Δ. τῶν Ο', ἀλλ' ἐν ἀντιβολῇ καὶ πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον, τῇ βοήθειᾳ δὲ τῶν πατέρων καὶ ὀρι-
σμένων ῥωμαιοκαθολικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βοηθημάτων. Τῆς ἐρμηνείας προτάσσου-
ται ἐκλαϊκευτικὰ εἰσαγωγὰ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον βιβλία καὶ παρατίθενται καὶ χάρται
διαφορετικοί, μάλιστα προκειμένου περὶ τῶν δραμάτων τοῦ Ἰεζεκιήλ, τῶν ἀναφερομέ-
νων εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ μελλοντικοῦ ναοῦ. Ὡς καὶ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ τῶν ἄλλων
βιβλίων τῆς παρούσης ἐρμηνευτικῆς σειρᾶς, ἀποφεύγουμεν καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ μέρους παρα-
τηρήσεις καὶ κρίσεις, ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ μεγάλου τούτου ἐγχειρήματος,
δι' οὗ πληροῦται μέγα καὶ σπουδαῖον κενὸν ἐν τῇ πτωχῇ ἐλληνικῇ ἐρμηνευτικῇ ἐπὶ
τῆς Π. Διαθήκης γραμματεία καὶ τὸ ὅποιον, στηριζόμενον εἰς τὰ ὑπάρχοντα πατερικὰ
καὶ σύγχρονα ἐλληνικὰ βοηθήματα καὶ δὴ καὶ εἰς τινὰ ῥωμαιοκαθολικὰ ἔργα
γαλλιστί, γερμανιστί καὶ ἀγγλιστί, οὐδὲν ἄλλο φιλοδοξεῖ, εἰμὴ νὰ προσφέρῃ μίαν κλειδα
πρὸς κατανόησιν τῆς κατὰ μέγα μέρος terra incognita, εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαόν, τῆς Π.
Διαθήκης, διὰ τὴν ὅποιαν πολῦτιμον προσφορὰν μόνον ἔπαινος καὶ αὐτὸ τοῦτο θαυ-
μασιμὸς ὀφείλεται εἰς τὸν φιλόλαον καὶ φιλότιμον καὶ ἄκονον συγγραφέα. Ἡ εὐχὴ μου
καὶ ἀπάντων τῶν ἀγνωστῶν εἶναι νὰ ἀξιωθῇ ὁ ἐξαιρετος κληρικὸς, ὅπως συμπλη-
ρῶσιν τὸν μέγαν ἄθλον αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῶ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς ἐλληνικῆς
Ἐκκλησίας.

Π. Ι. Μπρατσιώτης

Philon d' Alexandrie. *Περὶ τῶν Χερουβεὶμ*. Introduction, traduction
par Jean Gorez. 1963 Σελ. 84. — *Περὶ φυτουργίας Νῶε*. Par Jean Pouilloux. 1963
Σελ. 108. — *Περὶ συγχύσεως διαλέκτων*. Par J. Kahn, 1963 Σελ. 188. Les édi-
tions du Cerf. Paris.

Παραλλήλως πρὸς τὰς Sources chrétiennes συνεχίζεται γοργῶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐπι-
τροπῆς ἐκ τῶν καθηγητῶν κ.κ. R. Arnaldez, Cl. Mondésert καὶ J. Pouilloux ἢ μετὰ εἰσα-
γωγῶν, μεταφράσεως καὶ σχολίων ἐκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Φίλωνος, ἰδιαίτερος πολῦτιμος,
ἔσον καὶ εὐπρόσιτος διὰ τοὺς θεολόγους. Ἰδιάζον γνώρισμα τοῦ τελευταίου τεύχους, ἀνά-
λογον καὶ πρὸς τὴν ἰδιαίτεραν σπουδαιότητα τῶν περιεχομένων αὐτῶν, εἶναι καὶ τὸ πλήθος
τῶν παρατηρήσεων, ἐπεχουσῶν θέσιν πραγματικοῦ ὑπομνήματος.

Π.Ι.Μ.

Christliche Religion. Das Fischrer — Lexicon. Fischer Bücherei. Frank-
furt am Main. 1961. Σελ. 375.

Τὸ μετὰ χεῖρας ἐνδιαφέρον ἐκλαϊκευτικόν, ἀλλ' ἐπιμελῶς συντεταγμένον Λεξικὸν
ἐκδίδεται ὑπὸ δύο γνωστῶν θεολόγων, ἐνὸς ῥωμαιοκαθολικοῦ, τοῦ Ἱησοῦ του πατρος Oskar
Simmel καὶ τοῦ διαμαρτυρομένου Rud. Stählin, τῇ συνεργασίᾳ διαπρεπῶν θεολόγων, ἀπο-
βλέπει εἰς τὴν ὑπὸ ῥωμαιοκαθολικὸν καὶ προτεσταντικὸν φῶς, ἀλλ' ἄνευ ἐριστικοῦ πνεύματος
διαφώτισιν τοῦ φιλομαθοῦς ἀναγνώστου περὶ τῶν κυριωτέρων ἐνοιῶν τῆς χριστιανικῆς ὀρη-
σκείας. Ὁ διαμαρτυρούμενος ἐκδότης ἐπωφελεῖται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ὑποφαινόμενου πρὸς τριῶν
ἐτών ἐν τῷ Kirchliches Verlagswerk τῆς Στουτγάρης, τῇ συνεργασίᾳ ἐκλεκτῶν ὀρθοδόξων
συνεργατῶν, ἐκδοθὲν δίτομον ἔργον Die Orthodoxe Kirche in gieschischen Sicht.

Π.Ι.Μ.

Jean Daniélou. *Approches du Christ*. Bern. Grasset. Paris 1960. Σελ. 254.

Τὸ θέμα τοῦ παρόντος ἔργου τοῦ γνωστοτάτου καὶ παρ' ἡμῶν Γάλλου ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου, ὑπερ ἀφιερῶται στοργικῶς εἰς τὴν μνήμην τῆς μητρὸς του, διακεκριμένης παιδαγωγοῦ, «τῆς διδασχῆς αὐτὸν νὰ ἀγαπᾷ τὸν Χριστὸν» καὶ μετεφράσθη ἡδὴ καὶ εἰς ξένας γλώσσας, εἶναι ἡ μετὰ τοῦ Χριστοῦ τῆς τε πίστεως καὶ τῆς ἱστορίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέγγις τῶν μεμορφωμένων πιστῶν, πρὸς οὓς καὶ ἀπευθύνεται κυρίως ὁ σοφὸς συγγραφεύς. Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐξ ἡκτῶ κεφαλαίων, ἐν τῷ α' τῶν ὁποίων ἐξετάζεται Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ, ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας καὶ ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀληθινῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων, βιβλικῶν καὶ ἐξωβιβλικῶν, μὴ ἐξαιρουμένων μηδὲ τῶν εὐρημάτων τοῦ Κουμράν, καὶ ἐν γνώσει καὶ τῆς τελευταίας λέξεως τῆς ἐπιστήμης (6.13-41), ἐν τῷ β' κεφ. παρουσιάζεται ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός, ὡς ἐμφανίζεται πάλιν ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, (σ. 52-79), ἐν τῷ γ' κεφ. ἐρευνῶνται αἱ περὶ αὐτοῦ προφητεῖαι καὶ οἱ τύποι (6.81-117), ἐν τῷ δ' κεφ. μελετᾶται ἡ χριστολογία ἐξ ἐπόψεως φιλοσοφικῆς ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἔργου τοῦ H. Dumèry, *Philosophie de la religion* (σ. 119-143), ἐν τῷ ε' κεφ. ἐξετάζονται αἱ ὑπερφυσικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου (σ. 145-169), ἐν τῷ ζ' κεφ. ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν Ἐκκλησίαν (σ. 171-196), ἐν τῷ ζ' κεφ. ἐξετάζεται ὁ θεῖος λόγος, τὰ μυστήρια καὶ ἡ ἱεραποστολή (σ. 197-232) καὶ τέλος ἐν τῷ η' κεφ. ἐν κατακλειδί, ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς προσωπικῆς ἐκάστου πιστοῦ συναντήσεως μετὰ τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, τ.ε. περὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς (σ. 233-54). Ἐν τῷ τέλει ἐκάστου κεφαλαίου παρατίθεται ἡ κυριώτερα βιβλιογραφία. Τὸ στοχαστικὸν τοῦτο ἔργον, προῖον σοφίας καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ προσωπικῆς πνευματικότητος, ἀποτελεῖ σπουδαίαν *sui generis* ἀπολογητικὴν προσφοράν εἰς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα, ἀναγινωσκόμενον ἀπλήστως καὶ ἐποικοδομητικῶς.

II. I. Μπρατσιώτης

Κωστ. I. Βουρβέρη. *Σοφοκλέους Φιλοκτῆτης, Ἀνθρωπιστικὴ ἔρμηνεία τῆς τραγωδίας*. Ἐν Ἀθῆναις 1963. Σελ. 135.

Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀξιοθαυμάστου ὑπερ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν διαδόσεως τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως προσπάθειάς του καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μελετῶν καὶ ἐρευνῶν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης ἐπὶ τούτῳ ἑλληνικῆς ἀνθρωπιστικῆς ἐταιρείας ὁ διαπρεπὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καθηγητῆς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Κ. Βουρβέρης προσφέρει ἐναυθὰ ὑποδειγματικὴν ἀνθρωπιστικὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ «Φιλοκτῆτου» τοῦ Σοφοκλέους, τῆς ὁποίας ἐρμηνείας τὸ νόημα παρέχεται ἐν τῷ α' κεφ. τοῦ παρόντος ἔργου διὰ μακρῶν (σ. 2-15). Τῆς ἐρμηνείας ταύτης ἡ δραστηριότης ἄρχεται, ὡς λέγει, κατ' οὐσίαν ἔπου τελειώνει ἡ ἐπιστημονικὴ φιλολογικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα, ἥτις εἶναι ἡ προϋπόθεσις καὶ τὸ θεμέλιον παντὸς ἀνθρωπισμοῦ καὶ διὸ καὶ τοῦ λεγομένου «τρίτου ἀνθρωπισμοῦ» τοῦ W. Jaeger, ὡς γνωρίσματος τοῦ ὁποίου θεωρεῖ ὁ κ. Β. α) τὴν μετὰ τοῦ στρατευομένου Χριστιανισμοῦ συνεργασίαν ἐν τῇ ἑλληνοχριστιανικῇ πίστει καὶ β) τὴν προβολὴν τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδανικοῦ, ὡς καθολικοῦ παιδευτικοῦ αἰτήματος. ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς τεχνικῆς προόδου. Δὲν πρόκειται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ ταύτῃ οὔτε περὶ ἠθικολογικῆς ἐμβαθύνσεως καὶ κατηχίσεως οὔτε περὶ «αισθητικῆς ἐρμηνείας», ἀλλὰ περὶ ἐρμηνείας ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἐξοικείωσιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ παρόντος μετὰ τὰς ψυχὰς τῶν μεγάλων ἀνθρώπων τοῦ παρελθόντος». Ἀκολούθως ἡ μετὰ χεῖρας πραγματεία διαιρεῖται εἰς δύο κύρια μέρη, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων (6.18-36) ἐρευνᾶται ἡ ἱστορικότης τοῦ ὑπὸ ἐρμηνείαν δράματος (ὑπόθεσις, παράδοσις καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ποιητοῦ, ἱστορικὸι ὄροι τῆς γενέσεως τοῦ ἔργου), ἐν δὲ τῷ β' καὶ κυρίῳ μέρει ἀναλύεται ἡ τραγωδία, ἀναζητουμένου τοῦ ὑπεριστορικοῦ νοήματος

αὐτῆς. Ἐπακολουθεῖ τὸ «κεφάλαιον», τ.ξ. τὸ συμπέρασμα τῆς ἐρμηνείας ταύτης, ἡ οὐσία τῆς τραγωδίας (σ. 118-125), ἡ δικηκρίβωσις τῆς ἀ γ ν ο ί α ς, ὡς τῆς κυρίας αἰτίας τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, τὸ σοφόκλειον μῆνυμα τῆς λυτρώσεως διὰ τῆς αὐτογνωσίας. ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς εὐσεβείας, συναπτομένου οὕτω τοῦ θρησκευτικοῦ μετὰ τοῦ παιδευτικοῦ προβλήματος κατὰ τρόπον ἐνθυμίζοντα τὸ τοῦ ψαλμωδοῦ τῆς Π. Διαθήκης «δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῆ Κύριος» (ψαλμ. β' 12). «Ἡ ἀληθινὴ παιδεία» εἶναι ἐκείνη, κατὰ τὸν κ. Β., τῆς ὁποίας τὴν πεμπτοσύαν προσφέρει τῆς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους τὸ πανανθρώπινον μῆνυμα» (σ. 125).

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Σ τ α ὄ ρ ο υ Ἰ. Π α π α δ ᾶ τ ο υ. Αἱ σλαβικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὅρει καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν πολιτικαὶ καὶ νομικαὶ συνέπειαι. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» Ἰωάννινα, 1961, Σελ. 154.

Περὶ τῆς ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὅρει παρουσίας καὶ δράσεως τῶν Σλαβῶν ἔχουσι κατὰ καιροὺς πολλὰ καὶ διάφορα γραφῆ, πράγματι ἕως ἡ ἐκεῖ εἰσόδος αὐτῶν «δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἐπαρκῶς μελετηθῆ ὡς ἰδιαίτερον ἱστορικὸν γεγονός». Ὡς μία ἀξιόλογος ἐπὶ τούτῳ συμβολὴ δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐπιανεθεῖσα μετὰ χεῖρας συγγραφῆ φιλομούσου ἀξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς ὑπηρετήσαντος ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ Ὅρει ἐπὶ μακρὸν καὶ παρακολουθήσαντος καὶ μελετήσαντος καὶ ἐκ τοῦ σύνεργυς τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τῆ βοήθειά καὶ καὶ τῆς διαθεσίμου εἰς αὐτὸν βιβλιογραφίας. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν (σ. 1-9) ἐκτίθεται ἐν τῷ Α' μέρει τὸ ἱστορικὸν τῆς σλαβικῆς διεισδύσεως (σ. 10-111), παρατιθεμένης καὶ συγκριτικῆς ἐρεύνης τοῦ ἐν τῷ Ἀγ. Ὅρει σλαβικοῦ καὶ λοιποῦ ἀλλοεθνοῦς στοιχείου καὶ ἐπακολουθεῖ ἐν τῷ Β' μέρει ἐκθεσις περὶ τῆς διεθνοῦς προστασίας τοῦ Ἀγ. Ὅρους, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, περὶ τῆς ἀγιορειτικῆς μειονότητος καὶ τῆς ἰθαγενείας αὐτῆς καὶ περὶ τῆς εἰσδοχῆς ἀλλογενῶν μοναχῶν καὶ ἐπισκεπτῶν (σ. 122-159). Ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα τυγχάνει ἡ ἱστορικὴ ἐκθεσις τῶν πραγμάτων τοῦ Ἀγ. Ὅρους ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν 2-11-1912 καὶ ἐφεξῆς. Εὐκταία θὰ ἦτο ἡ ἐν περιπτώσει β' ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου μεθοδικωτέρα ἐμφάνισις αὐτοῦ.

Π.Ι.Μ.

Τ ᾶ σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ Σχολὴ Δημητσάνης. Ἐν Ἀθήναις 1962. Σελ. 184+70.

Ὁ συγγραφεὺς συνεχίζων τὰς εἰς τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα του, τὴν Γορτυνίαν, ἱστορικὰς μελέτας του ἀφιερώνει τὴν μετὰ χεῖρας ἐνδιαφέρουσαν μονογραφίαν του εἰς τὴν περίπτωτον σχολὴν τῆς Δημητσάνης, ἐπὶ τῇ 200ετηρίδι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς μοναχῶν Γερασίμου Γούνα καὶ Ἀγαπίου Λεονάρδου. Ἡ πραγματεία αὕτη, προὐκον θερμῆς ἀγάπης πρὸς τὴν γενέτειραν, ἀπαρτίζεται ἐκ δύο μερῶν, ἐν τῷ Α' τῶν ὁποίων ἐκτίθενται τὰ τῆς ἱστορίας καὶ λειτουργίας τῆς Σχολῆς καὶ δὴ καὶ τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς, ἧς καὶ ἔφορος ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διετέλεσεν ὁ συγγραφεὺς, τὸ δὲ Β' περιλαμβάνει ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῆς περιπτύτου σχολῆς. Εὐλόγως δὲ ἡ ἐργασία αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφεὺς ὡς ἀποτελοῦσα, μετὰ τὴν πρὸ διετίας δημοσιευθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν βραβευθεῖσαν ἑτέραν μονογραφίαν του περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, τὸ «πνευματικὸν δίπτυχον τῆς Δημητσάνης»

Π.Ι.Μ.

Irenikon, Revue trimestrielle. Monastère Bénédictin. Chevetoque Belgique. — Ἐξεδόθη τὸ 1 τεῦχος τοῦ 1963 περιέχον τὰς ἐξῆς πραγματείας. J. Leclercq Le sacerdoce des moines, H. Marot, La Collégialité et le vocabulaire épiscopal du V au VII siècle καὶ 4. De Vooght, Le Conciliarisme aux conciles de Constance et de Bâle. — Θερησκευτικὰ χρονικὰ σημειώματα, ἔγγραφα καὶ βιβλιογραφίαν.

Π.Ι.Μ.

Istina Revue trimestrielle. Ὅργανον τοῦ φερωνύμου ρωμαιοκαθ. ιδρύματος Boulogne sur Seine.— Ἐξεδόθη τὸ 1 τεῦχος τοῦ 1963 περιέχον ἄρθρα τῆς Istina ὑπὸ τὸν τίτλον Concile et unité, τοῦ Jean Cordon L' oecumenisme au Liban, J. Budillon, Le ministère chez les Reformés de Langue Francaise, J. Hoffman, Les états et les églises evangéliques dans l' Allemagne contemporaine — Βιβλιογραφίαν. Χρονικὸν καὶ ἔγγραφα.

Π.Ι.Μ.

Etudes Theologiques et religieuses. Revue trimestrielle publiée par la faculté de Theologie Protestante de Montellier. — Ἐξεδόθησαν 1 καὶ 2 τεύχη τοῦ ἔτους 1963. Περιεχόμενα. Ed. Grin, L'actualisation du message biblique par D. Bonhæffer - G. Widmer, Introduction à Maurice Blondel, G. Cazalis L' homme et la femme dans le Ministère de l'Eglise, E. Floris La profession et la foi chretienne, P. Lefèvre, La theologie americaine, Βιβλιογραφία.

Π.Ι.Μ.

Owen Chadwick, The History of the Church, A select Bibliography, London: Historical Association, 1962, pp. 52.

Ὁ πίναξ περιεχομένων τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν βιβλιογραφικοῦ καταλόγου ἔχει ὡς ἐξῆς: Εἰσαγωγικὴ Σημείωσις, σ. 4, I. Γενικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, σ. 5-10, II. Ἡ Ἀρχαία Ἐκκλησία, σ. 11-18, III. Ἡ Μεσαιωνικὴ Ἐκκλησία, σ. 19-31, IV. Ἡ Μεταρρύθμισις καὶ ἡ Ἀντιμεταρρύθμισις, σ. 32-41 καὶ V. Ἡ Σύγχρονος Ἐκκλησία, σ. 42-52. Μεταξὺ τῶν γενικῶν τούτων τίτλων παρενείρονται καὶ λεπτομερέστεραι ὑποδιαίρέσεις, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως νὰ ἀνεύρισκῃ τὰς διαφόρους ἐργασίας, αἵτινες τὸν ἐνδιαφέρουν. Εἰς τὸ τέλος καλὸν θὰ ἦτο νὰ ὑπῆρχε καὶ ὀνομαστικὸς πίναξ τῶν συγγραφέων.

Ἐνεκα τῆς ὕψους τοῦ καταλόγου τούτου, ἔχοντος χαρακτῆρα ἐκλεκτικόν, παρατίθενται αἱ κυριώτεραι τῶν μελετῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ξένας γλώσσας διὰ κάθε κεφάλαιον. Ἀκολουθοῦν ὕστερον ἀπὸ τὰς περισσοτέρας ἐξ αὐτῶν καὶ κριτικαὶ παρατηρήσεις μετ' ἀντικειμενικοῦ πνεύματος. Ἀποφεύγεται ἡ παράθεσις τοῦ αὐτοῦ βιβλίου δις. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος κάθε μελέτης δὲν καταγράφεται.

Αὐτὸ καὶ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, καθὼς καὶ τῶν συμβαλόντων εἰς τὸ ἔργον του, ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν ὑπὸ πάσης πλευρᾶς ἀρτιότητα καὶ τελειότητα τοῦ ὑπὸ κρίσιν καταλόγου. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν θὰ ἦτο ἀποτέλεσμα ἐγωΐσμου ἢ τῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου ἱστορικῆς ἐρεῦνης ἢ ἀπαίτησις περὶ τῆς ἀφιερώσεως περισσοτέρου χώρου εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς Ἱστορίας τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τὴν Βυ-

ζαντινὴν Ἐκκλησίαν δίδεται σχεδὸν μόνον ἡμίσεια σελίς (σ. 24), διὰ τὴν σύγχρονον Ὁρθόδοξίαν ὀλίγαι γραμμαὶ περισσώτεραι (σ. 42), διὰ τὰς Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας σχεδὸν οὐδὲν (σ. 52). Ὁ συγγραφεὺς ἀσφαλῶς δὲν θὰ προέφρασε νὰ σημειώσῃ τὴν γενομένην β' ἐκδοσὶν τῆς ἐργασίας τοῦ George Every, *The Byzantine Patriarchate, 451-1204*, sec. rev. ed., 1962 (p. 24).

Εἰς τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἴσως νὰ εἶχε θέσιν ὁ βιβλιογραφικὸς κατάλογος ὑπὸ τοῦ Dean Timothy Andrews, *The Eastern Orthodox Church, A Bibliography*, sec. ed., New York: Greek Archdiocese Publ. Department, 1957, pp. 79.

Ὁ θεολόγος γενικῶς ἀλλὰ καὶ ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν εἰδικώτερον ἀποκτᾷ διὰ τοῦ βιβλιογραφικοῦ τούτου καταλόγου ἐν πρώτῃς τάξεως ἐπιστημονικὸν βοήθημα.

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης

Hans-Ruedi Weber, *Laici in Ecclesia, An Ecumenical Bibliography on the Role of the Laity in the Life and Mission of the Church*, Geneva: Dep. on the Laity, WCC, 1961, pp. XIX-107, mimeographed.

Τὸ βιβλιογραφικὸν τούτον κατάλογον περὶ τῶν Λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προητοίμασεν ὁ τέως Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Λαϊκῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νῦν εἰς ἓκ τῶν Διευθυντῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Bossey κ. Weber, τῇ βοήθειᾳ καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων. Διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλιογραφίαν εἶχε τὴν συμπαραστάσιν τοῦ πανοσ. καθηγητοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη.

Ἐνταῦθα ἀκολουθεῖται ἡ ἀλφαβητικὴ σειρὰ τῶν ἐπιθέτων τῶν συγγραφέων, τὰ ἔργα τῶν τῶν ὁποίων καὶ ἀριθμοῦνται (1412 ἐν ὅλῳ τίτλοι). Ἐν τῇ ἀρχῇ παρατίθενται αἱ ἐπὶ τοῦ θέματος ὑποδιαίρέσεις, αἵτινες καὶ ἐπαναγράφονται ἐν τῷ τέλει, ἔνθα καὶ ἀνεύρισκεται τις τὸν ἀριθμὸν ἐκάστης μελέτης. Ὡσαύτως ἐν παραρτήματι δίδεται ὁ κατάλογος τῶν περιοδικῶν, τῶν περιλαμβανόντων ἐνίοτε ἄρθρα ἢ βιβλιοκρισίας ἐπὶ τοῦ ρόλου τῶν Λαϊκῶν.

Ὁ κατάλογος οὗτος εἰσάγει τὸν βουλόμενον νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα τῶν Λαϊκῶν, ὅπερ ἐξετάζεται μετὰ τοσαύτης ἐντάσεως ἐσχάτως παρὰ ταῖς ἀφάροους Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας, καὶ τὸν χειραγωγεῖ εἰς τὰς περαιτέρω ἐρεῦνας αὐτοῦ.

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης

Klaus-Peter Köppen, *Die Auslegung der Versuchungsgeschichte unter besonderer Berücksichtigung der Alten Kirche*, ἐν τῇ σειρᾷ: Beiträge zur Geschichte der Biblischen Exegese, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1961, σελ. 126 (15 μάρκα).

Ὁ παλαιμάχος γερμανικὸς ἐκδοτικὸς οἶκος τῆς Τυβτιγγῆς Mohr (Paul Siebeck) εἰς τὴν ὡραίαν σειρὰν «Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑρμηνείας τῆς Βίβλου», ἣτις διευθύνεται ὑπὸ ἐκλεκτοῦ ἐπιτελείου εἰδικῶν, ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀριθ. 4 ἀνωτέρω διατριβὴν ἐπὶ διδακτορικῆ τοῦ πάστορος Kl. P. Köppen ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Ἐξήγησις τῆς Ἱστορίας τῶν Πειρασμῶν, Ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ». Ὁ συγγραφεὺς παραθέτει τὴν ἐξήγησιν τῶν σχετικῶν περικοπῶν τῶν συνοπτικῶν Ἐυαγγελίων ἀπὸ τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς μέχρι καὶ τοῦ Λουθέρου, οὕτω δὲ παρέχει σπουδαῖον ὕλικον εἰς τὸν θέλοντα νὰ μελετήσῃ βαθύτερον τὸ πρόβλημα τῶν πειρασμῶν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Dr. Köppen συνεπῆς, φαίνεται, πρὸς τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου του δὲν λαμβάνει θέσιν ἔναντι τοῦ προβλήματος τῶν πειρασμῶν, οὐδὲ

ἐξετάζει, πῶς οἱ σύγχρονοι ἐρμηνευταὶ ἀντιμετωπίζουν τόσον τὸ γενικὸν πρόβλημα τῶν πειρασμῶν, ὅσον καὶ τὰ ἐπὶ μέρους. Τὸ βιβλίον τοῦτο διαιρεῖ εἰς τέσσαρα κεφάλαια. Ἐν τῷ α' ἐκτίθενται αἱ γνώμαι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου πειρασμοῦ (σελ. 4-78). Ἐν τῷ β' ὁ συγγραφεὺς ἐμφανίζει τὸ ἰδιότυπον τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐρμηνείας τοῦ τριπλοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ μάλιστα ἐν σχέσει πρὸς τὴν πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων, πρὸς τὸν πειρασθέντα Ἰησοῦν καὶ πρὸς τὸν πειραστὴν διάβολον (σελ. 79-93). Ἐν τῷ γ' παρατίθεται ἡ ἐρμηνεία τῶν ἐξηγητῶν τοῦ Μεσαίωνος, ὡς τοῦ Rabanus Maurus, τοῦ Βοναβεντούρα, τοῦ Ὡμαῖ Ἀκυνάτου, τοῦ Beda Venerabilis, τοῦ Πασχασίου, Radbertus, τοῦ Νικολάου ἐκ Λύρας κλπ. (σελ. 94-103). Ἐν τῷ δ' καὶ τελευταίῳ κεφαλαίῳ παρατίθεται ἡ ἐρμηνεία τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου (σελ. 104-113). Τὸ βιβλίον κλείεται διὰ δύο βιβλιογραφικῶν πινάκων (σελ. 114-126).

Τὸ θέμα τῶν πειρασμῶν τοῦ Ἰησοῦ παρουσιάζει λίαν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον δι' αὐτὸ οἱ ξένοι Θεολόγοι πάλαι τε καὶ νῦν δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀσχολοῦνται περὶ τὸ προσφιλὲς τοῦτο θέμα. Ἡ τελευταία πραγματεία γαλλιστὶ ἐδημοσιεύθη τὸ ἔτος 1962. Ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ θὰ παρακολουθήσῃ ὁ ἀναγνώστης μίαν ὀλόκληρον σειρὰν σκέψεων καὶ σχολίων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερος τῶν Λατίνων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μέχρι τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐπὶ τοῦ σπουδαίου θέματος τῶν πειρασμῶν τοῦ Κυρίου. Ὅθεν συνιστᾶται καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας γερμανομαθεῖς Θεολόγους, διότι δυστυχῶς μέχρι σήμερον οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἐδημοσίευσε σοβαρὰν τινα μελέτην διὰ τὸ πρόβλημα τῶν πειρασμῶν.

Σάββας Νανᾶκος.